

Pomarańczowa Alternatywa. Happeningiem w komunizm / Happening against Communism by the Orange Alternative

Beitrag vom: 08.08.2017

Rezension von Dr. Ryszard Skrzypiec   Redaktionell betreut von M.A. Urszula Kieżun

Przedmiotem recenzji jest dwujęzyczny zbiór tekstów o różnym charakterze - od publicystycznych po naukowe - opublikowany w związku z organizacją wystawy zatytułowanej „Pomarańczowa Alternatywa – happeningiem w komunizm”, która odbywała się pomiędzy 19 czerwca a 2 października 2011 roku w Galerii Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie. Wystawa była pierwszą, obszerną prezentacją Pomarańczowej Alternatywy (PA) - przedstawiała jego narodziny i rozwój „na tle historii politycznej i społecznej Polski lat 80. XX wieku oraz późniejszej transformacji systemowej” [1].

Pomarańczowa Alternatywa, antykomunistyczny, młodzieżowy ruch happeningowy zainicjowany na początku lat 80. przez osoby związane z wrocławską opozycją (np. ze Studenckim Komitetem Solidarności, Ruchem Nowej Kultury), a wywodzące się najczęściej z ruchu hippisowskiego. Liderem PA był pochodzący z Torunia Waldemar Major Fydrych. W swoich działaniach wykorzystywała postać krasnoludka zaczerpnięty od holenderskich provosów i Partii Krasnoludków. Szczyt aktywności PA przypadł na drugą połowę tej dekady, kiedy to Wrocław często był areną przeprowadzanych przez PA przewrotnych i humorystycznych happeningów, które wciągały mieszkańców miasta w tę formę kontestowania socjalistycznego porządku. Poza stolicą Dolnego Śląska PA działała jeszcze w kilku innych miastach w Polsce: Warszawie, Łodzi czy Lublinie [[1]].

Autorki przedmowy do recenzowanej publikacji Natalia Żak i Katarzyna Jagodzińska podkreślają, że publikacja nie powieli narracji wystawy – która była „zapisem historii ruchu: od narodzin po działalność happeningową w pierwszej dekadzie XXI wieku” – i prezentuje „problematykę związaną z Pomarańczową Alternatywą (PA) w dużo szerszym kontekście” (s. 15). Jeśli zatem czytelnik szuka historii PA, to w tej książce jej nie znajdzie, poza krótkimi migawkami słowno-fotograficznymi z wybranych akcji happeningowych zamieszczonymi w książce w formie wkładek. Znajdzie natomiast szkice poświęcone uwarunkowaniom narodzin i rozwoju ruchów artystycznych i kontrkulturowych w Europie – od dadaistów i surrealistów po Provos i Sytuacjonistów. Znajdzie także refleksje o doświadczeniach awangardystów i prowokatorów w innych krajach bloku wschodniego (np. w tekstach Wojciecha Lachody „»Piwna« alternatywa i słowackie »symulowane sytuacje«, Laszlo Beke „Polsko-węgierskie paralele”). I wreszcie nieodległe czasowo doświadczenia Pomarańczowej Rewolucji na Ukrainie na przełomie lat 2004/2005 (Jurij Andruchowycz „Smerfy, pingwiny i reszta”). Jednak trudno kilku czy nawet kilkunastu stronicowe artykuły

uznać za wyczerpujące źródło informacji o dość dobrze opisanym w literaturze, nawet polskiej zjawisku (warto tu przywołać kanoniczne dzieła Aldony Jawłowskiej, Jerzego Wertensteina-Żuławskiego, Mirosława Pęczaka czy innych autorów [3]).

Wydaje się jednak, że sednem tej publikacji nie jest stopień jej encyklopedyczności czy też monograficzności. Istotne, przewijające się przez publikację pytanie brzmi: Czy śmiechem można rozbroić komunizm lub inny totalitaryzm? Autorzy starają się odpowiedzieć na nie na wiele różnych sposobów, bardziej (np. Włodzimierz Suleja „Pomarańczowa Alternatywa z perspektywy Służby Bezpieczeństwa”) lub mniej serio (np. utrzymane w lżejszym tonie teksty Michała Ogórka „Skąd się biorą krasnoludki”, czy przywołany już tekst Wojciecha Lahody). Szczególnie wyraźnie wybrzmiewa to pytanie w tekście Bronisława Misztala „Pomarańczowa Alternatywa na tle procesów globalnych”. Autor sygnalizuje rozgrywanie się w okresie 1980-1985 w sferze publicznej w Polsce dwu „spektakli”: oficjalnego, cechującego się pompatością, monumentalizmem i wszechobjętością całości życia społecznego i nieoficjalnego, kreowanego między innymi przez PA, o charakterze wyzwalającym, liberalizującym, wolnym od mistycyzmu, mesjanizmu i treści nacjonalistyczno-religijnych. Działania PA wolne były także od „treści windykacyjnych w stosunku do upadającego reżimu (...) i treści postulatycznych w stosunku do nowego porządku społecznego” (s. 95). W opinii autora, miało to zadecydować o porażce ruchu po zmianie systemowej. Po 1989 roku PA znacząco, szczególnie po wyjeździe Majora Fydrycha do Paryża, ograniczyła swoje działania, zaś podejmowane akcje – poza happeningami pt. „Kijów-Warszawa – Wspólna Sprawa” popierającymi pomarańczową rewolucję na Ukrainie już nie miały takiego oddziaływania, jak akcje z lat. 80. Ponadto żaden ze startów Waldemara Fydrycha w wyborach powszechnych (czy to na urząd Prezydenta RP w 1990 r., czy Prezydenta Warszawy w 2006 r.) nie zakończył się sukcesem. A co więcej, wydaje się, że także i ten styl uprawiania polityki nie zakorzenił się w polskim życiu publicznym. Misztal stawia dwa ważne pytania. Pierwsze odnosi się do roli i miejsca ożywienia polskiego społeczeństwa drugiej połowy lat 80. XX wieku przez ruch społeczny o bardziej Debordowskim charakterze (tzn. wpisujący się w nurt sytuacjonistyczny, w którym podstawową formą działania publicznego był spektakl wciągający uczestników, w tym przypadkowych, do zbiorowego działania [4]) niż wszystkie inne ruchy „na polskiej scenie politycznej i społecznej”. Natomiast drugie do kwestii ewentualnego wpływu ethosu i formatu intelektualnego PA na zdolność odpowiadania na wyzwania XXI wieku – głównie o charakterze godnościowym, związane z różnymi formami i przejawami wykluczenia społecznego, stygmatyzacji, naruszania lub ograniczania praw i wolności obywatelskich.

Kolejnym istotnym zagadnieniem poruszonym w tekstach opublikowanych w tej publikacji jest rola „ulicy” jako areny rozgrywek politycznych, rewolucji, choć nie tylko. Ulica, a właściwie przestrzeń publiczna to miejsce, w którym odgrywają swoje dosłownie i w przenośni „spektakle” tak Provos, jak i PA [5]. Jednak nie tylko o ten wymiar chodzi. Katarzyna Jagodzińska w tekście „Alternatywa w przestrzeni miasta. Odniesienia współczesne”, w którym analizuje funkcjonowanie sztuki w przestrzeni miasta, już w pierwszym akapicie formułuje swoje rozumienie tego fenomenu: „Przestrzeń publiczna miasta – ulice i place – od zawsze była areną rozgrywek politycznych, sporów, walk, manifestacji oraz działań artystycznych. Ulica bywa tłem, ale też bohaterem społecznej aktywności. Mimo że jest przestrzenią zewnętrzną, w organizmie miejskim przyjmuje rolę »wnętrza«, w którym – niczym w galerii sztuki – prezentowane są obrazy, gdzie z płyt chodnikowych wyrastają rzeźby i gdzie działalność artystyczna krzyżuje się z narzuconym porządkiem społecznym – nakazami, zakazami i wolnościami”

(s. 223). Warto w tym miejscu przywołać wiele najświeższej daty inicjatyw społecznych, których celem jest „odzyskanie” przestrzeni publicznej dla mieszkańców: rowerowe masy krytyczne, dbałość o jakość przestrzeni publicznej (np. w obszarze ikonosfery: „walka z reklamami” zwieńczona zapisami ustawowymi), porządkowanie miasta (np. umycie dworca PKP Katowice Ligota przez lokalnych aktywistów [6]).

W świetle wydarzeń ostatniego półtora roku publikacja nieoczekiwanie zyskała na aktualności. Jednak czy to, co dzieje się na ulicach polskich aglomeracji, miast i miasteczek –jak miało to miejsce w przypadku takich akcji, jak: „Czarny protest” przeciwko wprowadzeniu całkowitego zakazu aborcji w październiku 2016 r. czy „łańcuch Światła” w obronie sądów w lipcu br. – stwarza szansę na powrót do życia publicznego w Polsce takiego ruchu społecznego jakim była PA? W programie protestów, obok elementów o charakterze politycznym sensu stricto, znaleźć można także elementy artystyczne. Wydaje się jednak, że pełnią one jedynie rolę oprawy, która ma uatrakcyjnić poważny przekaz polityczny, natomiast nie stanowią ich autonomicznego elementu, trudno uznać je za spektakl jako taki. Jednak Misztal odpowiadając to pytanie wskazuje raczej na treść niż formę jego działania: „możliwość zaistnienia Alternatywy w życiu publicznym współczesnej Polski zależą nie od stopnia jej alternatywności, nie od dystansu w stosunku do rzeczywistości, ale wręcz przeciwnie – od tego, czy i w jakim stopniu w repertuarze swoich ewentualnych, obecnych i przyszłych, działań ruch ten byłby w stanie zaangażować postawy, troski i obawy dzisiejszej młodzieży” (s. 97). PA, jak większość ruchów kontrkulturowych, była zbiorowym doświadczeniem pokoleniowym, przede wszystkim ówczesnych nasto-, dwudziesto- i ewentualnie trzydziestolatków. A jej działalność sprawiła, że w dyskursie publicznym zaistniały nowe treści, formy i aktorzy.

Na publikację składa się 13 esejów i artykułów oraz wstęp i Przedmowa autorstwa badaczy i publicystów z Polski oraz Czech, Ukrainy i Węgier. Teksty opublikowano w językach: polskim i angielskim. Większość z nich została przetłumaczona z polskiego. Jedynie Pdraic Kenney i Bronisław Misztal opracowali angielskie wersje swoich tekstów. Recenzja odnosi się wyłącznie do tekstów opublikowanych w języku polskim. Zbiór stanowi ważny wkład w poznanie historii oporu społecznego przeciwko dyktaturom, tym istotniejszy, że dotyczy specyficznej jego postaci, jaką niewątpliwie była – i to nie tylko w skali bloku wschodniego – PA. O ile jednak w miarę wyczerpująco, jak na objętość tomu, zaprezentowano jego globalne uwarunkowania, to pominięto analizę uwarunkowań krajowych i relacji z innymi formami samoobrony społecznej w Polsce lat. 80. XX. Tym samym przedstawiony w publikacji obraz oddziaływania happeningu na komunizm, choć warty zainteresowania, jest niepełny.

[1] Zob. <http://mck.krakow.pl/wystawy/pomaraneczowa-alternatywa-happeningiem-w-komunizm> (dostęp 2.08.2017 r.).

[2] Zob. https://pl.wikipedia.org/wiki/Pomara%C5%84czowa_Alternatywa (dostęp 2.08.2017 r.).

[3] Zob. np. A. Jawłowska, „Drogi kontrkultury”, PIW, Warszawa 1975, J. Wertenstein-Żuławski i M. Pęczaka (red.), „Spontaniczna kultura młodzieżowa. Wybrane zjawiska”, Wiedza o kulturze, Wrocław, 1991, J. Jarniewicz, „All You Need Is Love. Sceny z życia kontrkultury”, Wydawnictwo Znak, Kraków 2016, B. Prejs, „Subkultury młodzieżowe. Bunt nie przemija”, KOS, Katowice 2010, L. Bugajski, Zapiski z epoki Beatlesów, MAW, Warszawa 1982.

[4] Por. G. Debord, Społeczeństwo Spektaklu, słowo/obraz/terytoria, Gdańsk, 1998.

[5] Happening francuskich sytuacjonistów, holenderskich provos, czy PA to realne przedstawienia, zawierające wszystkie istotne elementy, jak: scenariusz, reżyser, aktorzy, widzowie, miejsce i czas.

[6] Zob. <http://naprawsobiemiaasto.eu/> (dostęp 3.08.2017 r.)

[1] Zob. https://pl.wikipedia.org/wiki/Pomara%C5%84czowa_Alternatywa (dostęp 2.08.2017 r.).

Zitierweise:

Dr. Ryszard Skrzypiec: Rezension zu: Barbara Górka, Benjamin Koschalka (red.): Pomarańczowa Alternatywa. Happeningem w komunizm / Happening against Communism by the Orange Alternative, 2011, in: <https://www.pol-int.org/de/publications/pomaraneczowa-alternatywa-happeningem-w-komunizm-happening#r6150>.

<https://www.pol-int.org/de/publications/pomaraneczowa-alternatywa-happeningem-w-komunizm-happening?j5Q6rewycZ5HtUDXTWpx7UZE=1&r=6150>